

УДК 378:7.01:7.071.4

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2018.144296>

Микола Пригодін, старший викладач кафедри українського
декоративно-прикладного мистецтва та графіки,
член Спілки дизайнерів України

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

ВИКОРИСТАННЯ ТВОРЧИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО І ДЕКОРАТИВНОГО МИСТЕЦТВА ПІД ЧАС ВИГОТОВЛЕННЯ ЕТНОХУДОЖНІХ ЦІННОСТЕЙ В ПЕДАГОГІЧНИХ ВИШАХ

Стаття висвітлює використання творчих умінь майбутніх вчителів образотворчого мистецтва під час виготовлення етнохудожніх цінностей у навчальному процесі в педагогічних вишах. Це виховний патріотично-педагогічний аспект щодо засвоєння культурно-історичних традицій та вивчення багатой спадщини українського народу. Водночас, висвітлюється культурологічна спрямованість навчального процесу, де роль вчителя як суб'єкта педагогічного процесу потребує вдосконалювати власні творчі вміння; опанування українських цінностей в контексті євроосвіти.

Ключові слова: творчі вміння; вчитель; образотворче мистецтво; етнохудожні цінності; педагогічні виши; європродукт.

Лит. 4.

Mykola Pryhodin, Senior Lecturer of the Ukrainian Arts and Crafts and Graphics Department,
Member of the Union of Designers of Ukraine
Kharkiv Hryhoriy Skovoroda National Pedagogical University

THE USAGE OF THE CREATIVE SKILLS OF FUTURE TEACHERS OF FINE AND DECORATIVE ARTS AT THE TIME OF PRODUCTION OF ETHNIC PROPERTY VALUES IN PEDAGOGICAL ESTABLISHMENTS

The article highlights the use of creative skills of future teachers of fine arts for the production of ethno-artistic values in the educational process at pedagogical higher educational institutions. This is an educational patriotic and pedagogical aspect in the assimilation of cultural-historical traditions and the study of the rich heritage of the Ukrainian people. At the same time, the cultural orientation of the educational process is highlighted, where the role of the teacher as a subject of the pedagogical process needs to improve their own creative skills of artistic education and Ukrainian values in the context of the European education.

The acquisition of these traditions is disclosed primarily in terms of ensuring the national identification of the person, the mastery of professional skill of fine and decorative arts, patterns of artistic reproduction of various things, household items, decorative paintings, carpet weaving, tapestries, etc. A special place among the means of national education in decorative art belongs to the revival of the traditions of the Ukrainian ethnos through the artistic design of national clothing, national ornament, which is implemented in clothing. Modern clothes, main clothes and shoes are considered in the context of Ukrainian national revival and its European integration; the production of artistic and creative products with ecologically energy-saving, competitive on European and world markets – the priority of the nation, Ukraine. Based on the deep traditions of folk traditions, treasures, heritage, ethno-art transforms the world around it, at the same time it forms the creative potential, creativity and personality of the work, building artistic and aesthetic values.

Keywords: creative skills; a teacher; fine arts; ethno-arts values; pedagogical higher; europroduct.

Постановка проблеми. Професійна підготовка вчителів з образотворчого й декоративного мистецтва в нашій країні здійснюється на засвоєнні культурно-історичних традицій та вивчення багатой спадщини українського народу. Особливе місце серед засобів національного виховання в мистецтві належить відродженню традицій українського етносу через пошиття народного одягу. Сучасне образотворче й декоративне мистецтво розглядається в контексті європейської інтеграції.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Концепція етноцінностей повинна розглядатися як сукупність своєрідних духовних, інтелектуальних та художньо-естетичних аспектів щодо створення системи таких цінностей, які характеризують життєдіяльність педагогічного колективу, відродження кращих рис національної свідомості майбутніх вчителів.

Українські народні традиції в декоративному мистецтві досліджувались в працях відомих вітчизняних й зарубіжних науковців, педагогів

**ВИКОРИСТАННЯ ТВОРЧИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО Й
ДЕКОРАТИВНОГО МИСТЕЦТВА ПІД ЧАС ВИГОТОВЛЕННЯ ЕТНОХУДОЖНІХ ЦІННОСТЕЙ
В ПЕДАГОГІЧНИХ ВИШАХ**

(Є. Антонович, Р. Захарчук-Чугай, М. Станкевич) [1], З. Болтарович [2], Т. Кара-Васильєва [4] та інших, які визивають зацікавленість етнографічними скарбами нашого народу. Цікавий науковий аналіз українського етносу, а саме: предметів побуту, одягу, головних уборів здійснила львівська дослідниця З. Болтарович, що є важливим продуктом національної культури й свідомості даного регіону. Проблема дуже актуальна, і незважаючи на проведені дослідження ще не вичерпані, і не знайшли належного висвітлення в художньо-педагогічній теорії і практиці.

Мета статті. Висвітлити через види образотворчого й декоративного мистецтва нашого народу продукування етноцінностей в умовах українського відродження, професійного становлення фахівців, спроможних використовувати існуючий досвід, методи “хай-тек”, створювати українські цінності на рівні європейських стандартів.

Викладання основного матеріалу. Декоративне мистецтво нашого народу існувало поряд з мелодійною українською мовою, чарівною українською піснею, останнім часом переживає нове національне відродження. Студентська молодь й взагалі творчі люди, дедалі виявляють інтерес до народної творчості, а саме: українського декоративного розпису, килимарства, вишивки, тощо. Народна творчість здатна виховувати гармонійну, творчо мислячу людину, потребує від митця наявності творчих умінь, за допомогою яких виготовляється творчий продукт. За відсутності наукових якісних спеціальних досліджень, присвячених специфіці формування творчих умінь студентів з художніх дисциплін, педагоги використовують різні технології, що формують уміння, але ці технології здебільшого розробляються ними з власного досвіду на основі інтуїтивних уявлень, науково необґрунтовані, що неминуче вносить у процес навчання певну частину суб'єктивізму й суперечностей.

Завдання двох провідних навчально-виховних концепцій педагогіки й образотворчого мистецтва, в рамках євроінтеграційного освітнього законодавства – набирає все більшої актуальності. Під час проведення безліч наукових досліджень відомих науковців, педагогів щодо проблеми формування творчих умінь, нами розроблені творчі уміння вчителя, які перевірені експериментами на практиці в контексті законодавства євроосвіти. Вони є визначальними й універсальними і ми будемо їх використовувати під час виконання навчальних завдань, і, загалом, творчого продукту.

Перелічимо **творчі уміння**, які є базовими, а саме:

1. Уміння визначати головне, другорядне, відтворюючи емоційно-психологічні настрої персонажів, або стан природи під час побудови твору.

2. Уміння залучати методологічні концепції етномистецтва.

3. Уміння пропонувати гіпотези, оригінальні ідеї.

4. Уміння зображувати реальну дійсність у художніх образах.

5. Уміння проводити аналіз та синтез гармонійної цілісності твору.

6. Уміння співпрацювати в системі “студент-викладач”.

7. Уміння трансформуватись у нову ситуацію, зокрема художню.

8. Уміння проводити експерименти, наукові дослідження.

9. Уміння використовувати матеріали та технології “хай-тек” під час виконання творчого продукту, зокрема, і художнього.

10. Уміння бачити протиріччя, суперечності і об'єктивно вирішувати їх.

Тому, ознайомлення й вивчення студентами різних видів народного мистецтва зумовлює національне відродження кращих традицій й етносу цих мистецтв, як соціального, культурологічного та педагогічного феномену. Вивчення саме народного мистецтва, його витоків, невичерпних джерел натхнення, творчості. У процесі навчання молодь вчиться грамотно будувати композицію твору, добирати кольорову палітру, матеріали й технологію виконання, що впливає на загальний задум, тематику та змістовне вирішення.

Дослідження проводимо з тих видів декоративного мистецтва де найбільш яскраво віддзеркалюються художні етнонаціональні скарби, як: традиції, ментальність, історична сутність, що і становлять творчий потенціал студентів. Разом з тим, необхідно знайомити студентів з витоками й джерелами творчої спадщини Національного музею народного мистецтва України, обласних художніх музеїв, що збагачують творчі уміння. Обов'язково здійснювати відбір матеріалів, репродукцій з робіт визначних майстрів художньої творчості, як: Марії Приймаченко, Катерини Білокур, Марфи Тимченко, Пелагеї Глущенко, Федора Панка – це яскраві майстри Київщини, Полтавщини, Гуцульщини, що дивовижним розписом покривають миски, чашки, тарілки, перетворюючи природні мотиви в різні стилізовані художні твори /уміння трансформуватись у художню ситуацію. Відомі далеко за межами нашої країни картини Марії Приймаченко вражають творчим

ВИКОРИСТАННЯ ТВОРЧИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО Й ДЕКОРАТИВНОГО МИСТЕЦТВА ПІД ЧАС ВИГОТОВЛЕННЯ ЕТНОХУДОЖНІХ ЦІННОСТЕЙ В ПЕДАГОГІЧНИХ ВИШАХ

мисленням, гармонією, майстерністю, досконалістю. Увесь світ у 2009 році відзначав 100-річчя від дня народження української художниці.

Це яскравий приклад для українського національного відродження та входження в Європейський художньо-освітній простір, створення українського мистецтва, що є актуальною темою, яку підкреслив видатний науковець, художник-дизайнер, професор Євген Антонович Антонович.

Тому, попередньо розглянутий декоративний розпис згідно європейської інтеграції, зумовлений бути конкурентоспроможним й привабливим. Декоративний розпис за композиційними й кольоровими ознаками наближений до художнього килиму, але зображення там здійснюється за перетинами кольорових ниток на площині тканини. На теренах України ще сьогодні практикується ткання на вертикальних та горизонтальних верстатах. Виготовлення килимів на верстатах пов'язано з утворенням геометричного орнаменту, або з квітковим узором. Обидва типи малюнка представлені у буковинському ткацтві [3]. Тут відображаються особливості виробництва, визначені індустріальними техніками, що позначаються на художньо-виразному вирішенні виробів. Художнє відображення українського етносу, характер рідної землі, "український звичай": хліб на столі й рушник – широко відтворюється в галицьких та буковинських килимах, як добро, краса, справжня радість. Місцеві художники черпають своє натхнення в народних епосах за творами Івана Франка, Ольги Кобилянської та інших письменників. Техніка килимових виробів в українському мистецтві, зокрема буковинський малюнок, має модульну структуру, що є (малюнок вразливий – очей не відведеш), досить регламентована. Чіткість малюнка досягається завдяки геометричним технікам, перевага надається тканню "на межову нитку", оскільки має характерну буковинську ступінчасту структуру. Вироби декоративного етномистецтва, неодноразово і завжди з успіхом демонструвались у залах Києва, діаспори та інших країнах.

Одним із особливих засобів етнічного спрямування є художнє оформлення української іграшки, зокрема ляльки, втілює в собі мистецькі, народні традиції. Українці належать до тих цивілізованих етносів, які зберігають унікальну національну культуру, водночас, й традиційну народну іграшку-ляльки, який це інтелектуальний розвиток для дитини. Українська народна іграшка здійснює для багатьох поколінь уроки навчання: краси, добра, істини. На нашу думку, краса, добро,

істина – збереже світ.

Розгляд етнокультурного виховання потребує звернення до джерел народного епосу, етнічної педагогіки, базис якої знаходиться у фундаментальних працях К. Ушинського, А. Макаренка, В. Сухомлинського.

Саме митець-педагог у процесі розбудови різних етнокультурних цінностей формує етнічну ідентичність, педагогіку шкільного творчого розвитку. Допомогає школяреві формувати власні творчі уміння, завдяки яким створюється неповторний творчий художній продукт – залог успіху.

Важливими є дослідження еволюції етнопедagogічних ідей в історичному розвитку етносу, де визначено дитину як суб'єкт народного виховання та визначена роль педагогіки щодо національного відродження.

Науковці сьогодні розробляють моделі освіти етнопедagogічної спрямованості, зокрема, досліджують застосування можливостей на прикладі української народної іграшки як засобу формування творчої активності студентів, виховання у студентській молоді позитивного ставлення до трудових традицій і звичаїв українського народу в процесі мистецької діяльності, засвоєння народних звичаїв, символіки, традицій, моралі.

Перспективи розвитку етномистецтва природно закладені найбільше з виготовленнями народного одягу, художнього моделювання народного костюму, де українські майстри показують на подіумах європейських столиць (Парижа, Лондона, Рима тощо) чудові колекції сучасної індустрії моди, а також запровадження комп'ютерного моделювання крою одягу.

Отже, виконання складних креслень, точних економічних розрахунків, наближає виготовлення художньої продукції до європейських стандартів.

Традицією жіночого і чоловічого одягу в Україні є полотняна сорочка, відповідно призначенням і типам: тунікоподібні, з суцільними рукавами, з символами української народної вишивки.

Народному костюму, взагалі, притаманна проста раціональна конструкція, яка обумовлена шириною домотканих полотен, побудовою анатомічної фігури. Народний одяг завжди прикрашали орнаментами. Усі частини народного костюму мають свій глибокий зміст й символи життя.

Колір, орнаментальні мотиви, символіка, виразна вишивка завжди приваблювали багатством фантазій народних майстрів своїми композиційними та кольоро-фактурними рішеннями в залежності від призначення одягу,

**ВИКОРИСТАННЯ ТВОРЧИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО Й
ДЕКОРАТИВНОГО МИСТЕЦТВА ПІД ЧАС ВИГОТОВЛЕННЯ ЕТНОХУДОЖНІХ ЦІННОСТЕЙ
В ПЕДАГОГІЧНИХ ВИШАХ**

соціального стану, вікового зростання. Традиції, що існували в суспільстві передавали із покоління до нового покоління, обумовлювали технологічні прийоми крою, матеріали виготовлення речей, розташування символіки, вишивки, орнаменту для різного віку й регіону. Наприклад, погруддя вишивки призначалась для певної символіки. Своєрідний орнамент або вишивка набувала магічної дії і виконувалась у визначених місцях, освячених віковими традиціями, реалізується й донині. Магічні відносини перетиналися з естетичними.

Виготовлення народного костюму відзначено параметрами крою, характером художнього ансамблю, утилітарним та естетичним функціям.

Прототипом розробки концепцій етноцінностей може служити якраз українське декоративне мистецтво, що виникло як варіант творчої модернізації регіональних етнонаціональних традицій, наприклад закарпатського або придніпрянського слов'янського епосу, зокрема, культури національного одягу, що створювався на протязі багатьох століть.

Сьогодні процес художнього оформлення одягу зводиться до розбудови нової концепції образу і філософії зорієнтованого на споживача.

У декорванні одягу функціонує авангардна течія – “деконструкція”.

Поняття “деконструкція”, яке пропонує французький філософ і культуролог Жак Дерріда, характеризує новий образ думки, з постійним переосмисленням предметів, речей, контексту; протиставлення мов і стилів, вихід за рамки й розширення кордонів можливостей. Шляхом руйнування класичних пропорцій, конструкцій, взаємозв'язків між елементами народження нових, дивовижних з власної сили й виразності образів.

Деконструктивізм дав початок появи нових принципів і прийомів у конструюванні, перегляду методів технологічної обробки й розробки нових штучних структур матеріалів, скажімо, нанесення пластмас на метал, керамічний двигун внутрішнього згоряння, лазерне різання різних матеріалів, лазерне лікування в офтальмології й стоматології, вакуумне пресування тощо (за Франсуа Бодо, “Шик і Шарм”, переклад з франц.).

Проектна культура декоративного мистецтва в такому ракурсі повинна застосовувати інноваційні технології “хай-тек” на умовах “деконструкції” виробів, тривалого їх використання або його складових елементів, які проектуються на принципах саме “безвідходного” виробництва та незабруднення навколишнього середовища в контексті екологізації.

Дослідження розвитку етнокультури засвідчили позитивну динаміку в професійній підготовці вчителів з образотворчого й декоративного мистецтв:

- розширення обсягу знань про історію українського етносу: його відродження, функції, регіональні особливості, способи декорування;

- підвищення інтересу до народних традицій загалом та мистецтва створення українських національних цінностей;

- розширення гами декоративних елементів, які використовуються під час виготовлення етновиробів (розпис, килими, лялька, народний одяг тощо).

Кожна область республіки має власні особливості й специфіку, етнос народної творчості. Щоб вивчати і зберігати ці чудові, дивні традиції в центрах, де розвинуті художні ремесла, відкриті спеціальні художні школи.

Висновки. Використання творчих умінь студентів, майбутніх вчителів образотворчого й декоративного мистецтв, для продукування етнохудожніх цінностей у навчальному процесі в умовах національного відродження потребує створення конкурентного продукту за європейськими стандартами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антонович Є. А. Декоративно-прикладне мистецтво: навч. посіб. для студ. пед. ін-тів / Є. А. Антонович, Р. В. Захарчук-Чугай, М. Є. Станкевич. – Львів: Світ, 1992. – 270 с.
2. Болтарович З. Україна в дослідженнях польських етнографів XIX ст. / З. Болтарович. – Київ: Наукова думка, 1976. – 139 с.
3. Кожолянко Г. Етнографія Буковини. – Т.1. Чернівці: Золоті литаври, 1999.
4. Кара-Васильєва Т. Українська вишивка / Т. Кара-Васильєва, А. Чорноморець. – Київ: Либідь, 2002. – 160 с.

REFERENCES

1. Antonovych, Ye. A., Zakharchuk-Chuhai, R. V. & Stankevych, M. Ye. (1992). *Dekoratyvno-prykladne mystetstvo: navch. posib. dlia stud. ped. in-tiv* [The decorative and applied art: a textbook for students of pedagogical institutions]. Lviv: Svit, 270 p. [in Ukrainian].
2. Boltarovich, Z. (1976). *Ukraina v doslidzhenniakh polskykh etnografiv XIX st.* [Ukraine in the research of Polish ethnographers of the nineteenth century]. Kyiv: Naukova dumka, 139 p. [in Ukrainian].
3. Kozholianko, H. (1999). *Etnohrafiia Bukovyny* [Ethnography of Bukovyna]. Vol.1, Chernivtsi: Zoloti lytavry. [in Ukrainian].
4. Kara-Vasylijeva, T. & Chornomorets, A. (2002). *Ukrainska vyshyvka* [The Ukrainian embroidery]. Kyiv: Lybid, 160 p. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 13.07.2018